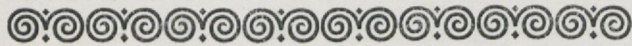

mintaezredek, amikor neki jeles német katonaisztek voltak segítségére. A harmadik a nevelésnek nyugati szellemben való átalakítása. Mindezen fontos reformok Chang Chi-tung nevéhez fűződik, nem a Yüan Schihkai nevéhez.

Kína közéletében még nemrégén nagy szerepe jutott Tuan Fangnak, a jeles mandsu arisztokratának. Róla mondta egyik fitkára 1908-ban Chang Chi-tung-nak a jellemző szavakat: „Ha a kormány jutalmat tűzne ki a lelkiismeretlen kormányzók részére, akkor Tuan Fang kapná az első díjat.“ Az öreg Chang Chi-tung mosolyogva bölintott igent. A jeles Tuan Fang mellett csak Yüan Schihkai mozdította elő jobban a hivatalos szolgálat demoralizációját.

Régi remény.

Irla : Fekete Ferenc.

Még el fog jönni
egy lány, egy szép, egy angyalarcu,
egy kékszemű, egy szöke, karcsu,
kit évek óta égve vártam,
sok álmaflán, nagy éjszakában,
még el fog jönni.

Tán még megérem,
hogy árvaságom jóra fordul
s részeg leszek, nem ócska bortul,
hanem — mert sok, szent, régi álmom
válik valóra. Boldogságom
tán még megérem.

S ha el fog jönni
a lány a várt, az égi tiszta,
ne várja fölem senki vissza,
örökre bús szívemre zárom,
Övé lesz éltém és halálom
ha... ha el fog jönni.

1305

Félbeszakadt nóta.

Elbeszélés.

Irla : Orzeszko Erzsébet.

Lengyel eredetiből fordította Bányai Károly.

A verses részeket átültette Hangay Sándor.

(Folytatás.)

És amint lassan keresztül haladt az árnyas fazonon, ezt gondolta magában:

Voilà, où la fierfé va se nicher!
„Attól, akit szeretünk s aki minket szeret, mindent el kell fogadni, mert a visszautasítás azt jelentené, hogy idegennek tartjuk...“ Igen finom, igen gyöngéd érzélem! És micsoda szent hittel csüng a szereteten! Szeretek, szeret! Voilà, où la foi se niche! Foi de bûcheron! De micsoda boldogság, ha az ember mondhatja: „Szeretek, szeret...“ anélkül, hogy kacagni legyen kénytelen! Ha legalább egyszer mondhatnám még az életben: „szeretek, szeret,“ anélkül, hogy nevessek, megcsókolnám a lábad nyomát, én rajongóm, a te lyukas cipőbe bujtatott lábad nyomát!
Nagy szerencse volt Klárára nézve, hogy még Pzsjemski jelenlétében nem ütötte össze tenyerét és nem ugrándozott örömeiben. Megcselekedte ezt, amint kipirultan, lihegve a házban termett.

Tehát nemcsak, hogy nem sértődött meg, hanem ellenkezőleg, megígérte, hogy még ma meglátogatja édes atyját... még ma! Ó, milyen jó ő, milyen jó!... Megértette váratlan ígéretének indító okát. Amint családjával megismerkedik s kezd járni a házhoz, megszűnik előtte idegennek lenni, közeli ismerősének, talán még barátjának is tekintheti. És egyszerre emlékezetébe tódult minden mai szava, minden mozdulata. Roppantul nevetésre ingerelte az a hallgatag s komoly magatartás, amikor kívánságára vissza vette a gyümölcsös kosarat és a léckerítésen túl a földre tette. Ugyancsak mulatságos volt ez; úgy festett, mintha valami nem mindennapi, ünnepélyes dolgot mivelne, de egyidejűen szinte alig észrevehető mosoly suhant át keskeny, kissé pajkos kifejezésű ajka körül. Csinos a szája, úgyszintén

1306

csinos a szeme meg a homloka is... Maga sem tudja, mi rajta a legszebb. Alighanem kidudorodó szemöldökű finom profilja, melyet az a bánatról és értelemről tanuskodó ránc különít el... De nem, ami a legszebb benne, az sem profilja, sem szája, sem szeme, hanem a lelke, az a szép, magasan szárnyaló, félig-meddig bánatos lelke! Ez benne a legszebb, egész biztosan, kétségtelenül! És a szíve is arany; nem haragudott meg rája, amiért az ajándékot nem fogadta el, hanem ép ellenkezőleg, még inkább közeledni óhajt hozzá...

És mialatt mindezt elgondolta, ruhaderekeit hófehér szegéllyel szegte be, aztán vascsaftos övét vette ki a fiókos szekrényből.

A kicsi szalonban, mely egyúttal ebédlő gyanánt is szolgált, vége felé jártak az ebédnek.

A szoba nem volt nagy, jelentékeny részét a zöld cserépkályha foglalta el, néhány vas-tag gerendán nyugvó padozata meglehetősen alacsony volt, vörösrre mázolt padlója helyelközzel kifakult s a falakat vöröspepelyes kék tapéta borította.

A zöld paszuly-lombra nyíló két ablak közt keskeny kőrisfa támlájú fakanapén ült Vigrics Teofil. Az asztal abrosz helyett viaszkos vászonnal volt leborítva s rajta néhány tányér ételmaradékkal, vizes üveg, sótartó, befőttes üveg, reszelt formával. Szemközt a fal mellett ócska fiókos szekrény, rajta lámpa s pohárban rezeda csokor. A két kisebb gyermek az atya két oldalán ült s Klára éppen néhány körtét hozott be a konyhából s hozzá fogott egynek a meghámzásához.

„Pompás körtét vettem ma apa részére... — mondta. Fránia és Szaniszló szintén kap egyet-egyet.“

„Nem voltak drágák?“ kérdezte Vigrics.

Előregedett, megnyúlt és csontos volt az irnok arca, bőre sárgás és kifejezése félig savanyú, félig apatikus, mint többnyire a krónikus betegé, meg az olyan emberé, aki nem leli kedvét a foglalkozásában. Csak a Klaráéhoz hasonló, barna és hosszú pillájú szeme pillantott néha okosan és gyöngéden a nagyon ráncos homlok alatt.

A mellette ülő tizenöt éves, vérszegény, megnyúlt arcú, keskeny ajkú lányka nagy élénkséggel megszólalt:

1307

„Mért öltözködtél úgy ki, Klára?“

Klára mindennapos perkáruháját vette volt fel, csupán a derékokat szegte be ujonnan s derekára csaftos övét csatolta fel. Még csak meg sem fésülködött úgy, mint ahogy kellett volna, mert haja a világért sem akart simán ráborulni a fejére s a világért sem akart engedni a hajtük szorításának. A fekete, göndör fincsék le-lekunkorodtak homlokára és nyakára. Ahogy huga megjegyzését meghallotta, lehajolt, hogy fölvegye a földre hullott körtéhámot, majd főlegyenesedve nyugodtan felelte:

„Egyáltalán nem öltözködtem ki, csak ujonnan szegtem be a derékokat, mert a régi szegés már piszkos volt.“

„Hát az új öv?“ nyakaskodott Fránia.

Klára felelet nélkül hagyta nyakas és veszedő hajlamú huga megjegyzését; atyja elé tette a meghámozott körtét meg a fapengéjű kést.

„Ma látogatónk lesz apa,“ mondotta.

„Látogatónk!“ csodálkozott az öreg. „Ugyan kicsoda? Talán Dufkievicsné?... De hiszen Dufkievicsné nem látogató...“

Klára egy másik körte hámozásához fogva, nyugodtan folytatta:

„Néhányszor találkoztam a kertben Pzsi-jemszki úrral, Oszkár herceg titkárával és elég hosszasan elbeszélgettünk. Ma aztán azt mondta nekem, hogy látogatást tesz apánál.“

Vigrics félrehúzta a száját.

„Kell is nekem ez a látogatás!... Nem alhatok majd ebéd után... Fáradt vagyok s a beszéd nehezemre esik...“

Mogorva hangon mondta ezt; valóban kimerültnek érezte magát folyvást s egészen elszokott az idegen emberektől.

Fránia megszólalt:

„Úgy, hát ismeretségeket kötsz a kertben fiatal urakkal! Hogyan, mi módon?...“

Vékonyka hangon mondta ezt, de nagy élénkséggel, ami arról tanuskodott, hogy nyelve ugyancsak éles.

„Csitt! Ne piszkáld nénédet!“ intette le Vigrics s a kisebbik lány el is hallgatott abban a szempillantásban.

Ekkor az egyenruhás kis fiú kezdett fecsegni.

„Én tudom, ki az a Pzsi-jemszki úr, mert a kertész fia egy osztályba jár velem és mondta,

1308

hogy megjött a herceg és magával hozta a titkáraját is, akit nagyon szeret... együtt muzsikál vele zongorán és még más valamin... ezt a titkárt Pzsiijemzskinek hívják és igen vidám úr, valahányszor a kertésznél járt, mindig játszott a gyerekekkel...“

„Hallgass, Szaniszló!“ sziszegte Fránia. „Már itt van Klára gavallérja.“

A paszuly mögül lassú, egyenletes léptek hallatszottak; perc múlva megnyílt az ajtó, mely oly alacsony volt, hogy nagyobb termetű ember csak meghajolva bír bejutni a szobába. Ahogy benyitott, egyetlen pillantással áttekinthette az egészet: az alacsony padozatú szobát, a zöld cserépkályhát, a piros peftyes kék falat, a fánnyelvényeken visszamaradt kását, a négy személyt az asztal mellett, melyet viaszkos vászon borított, a rezeda csokrot a fiókos szekrényen. Klára kipirosodva, de eléggé elfogulatlanul így szólt atyjához:

„Apa, Pzsiijemzski Gyula úr, ismerősöm.“

Aztán a vendéghez fordult:

„Édes apám...“

Vigrics fölállott és hosszú, csontos kezét a vendég felé nyújtotta.

„Igen örvendek... — mondotta. Kérem, tessék helyet parancsolni...“

Klára pedig immár pirulás nélkül, nyugodtan, mosolyogva leszedte az asztalt s a fánnyelvényekkel kiment a konyhába, közben a tekintetével figyelmeztetve hugát, hogy hozza utána a vizes üveget, meg a viaszkos vásznat.

A viaszkos vászon leszedése után hálószerű fehér pamut-terítő tünt elő, mellyel a kőrisfa asztal le volt takarva. Szaniszló a rezeda csokrot a fiókos szekrényről az asztalra tette.

Midőn Klára néhány perc múlva visszatért, atyja már — nagy öröme — élénken beszélgetett a vendéggel. Igazán boszorkánymester kellett, hogy legyen, hogy ilyen rövid idő alatt el tudta távolítani a kimerült ember arcáról az apátiát meg a fanyar kifejezést.

A város felől kérdezősködött, amelyben a vén irnok egész életét töltötte s ezzel egyszerűen olyan témát érintett, amelyhez minden bizonnal értett s amely nem volt közönyös előtte. Vigrics körülményesen beszélt a város lakosságáról, a lakosság különféle rétegeiről s ezek vagyoni helyzetéről. Beszéde eleinte

lassú és akadozó volt, mint föbbnyire az olyan emberé, aki nem igen folytat beszélgetéseket, de egy-két perc alatt belemelegedett, sőtét szeméből értelem sugárzott s csontos kezével hébe-korba egy-egy energikus gesztust csinált.

„Nyomorúság uralkodik fent, nyomorúság uralkodik a középen és nyomorúság alatt — mondotta. Mindenütt és mindenkinél sok hiányzik a jóhoz. De bocsásson meg uram, ha azt mondom, hogy ebben kissé hibásak az olyan hatalmas és bizonyára értelmes emberek is, mint amilyen Oszkár herceg...“

Félben hagyta, habozott.

„Bocsásson meg, mert talán még sem illő, hogy ezt a herceg titkára s mint mondják, barátja előtt mondom...“

„Sőt ellenkezőleg, — biztatta Pzsiijemzski bizonyos élénkséggel — sőt ellenkezőleg! Barátja vagyok a hercegnek s éppen ezért rendkívüli módon érdekel a vélemény, amit a herceg felől táplálnak. Sőt kérni fogom, uram, magyarázza meg, miben látja ezt a hibát?“

Vigrics élénk mozdulatot tett.

„Miben rejlik a hiba? — kiáltott fel. De uram, hiszen ez nem szorul magyarázatra, hiszen ez magától értetődő dolog! A herceg jószágainak túlnyomó része ezen a vidéken van; magában a városban van kastélya, melyet nagyatya vagy dédapja építtetett... oly gazdag, olyan névnek a viselője, hogyha közöttünk élne, ha ismerne bennünket, ha belenézne a dolgok mélyébe és bele — az emberekbe, minden szava támogatás, felvilágosítás lehetne, minden cselekedete áldás... Bocsásson meg, uram, de maga kívánta, hogy beszéljek... A herceg a világot járja...“

Pzsiijemzski halkán közbe szólt:

„Csak öt évig nem volt itt. Azelőtt elég soká lakott ifteni jószágain s részben ebben a kastélyban...“

Vigrics szétterjesztette a kezét.

„És mintha itt sem lett volna!... — kiáltott fel. Akkor is úgy volt mintha itt sem lett volna!...“

Szeme fénylett s keskeny ajkán az irónia kifejezése váltotta fel az előbbi fanyar vonást. Szavaiból a sokat átszenvedett ember keserősége volt kiérezhető — talán az alsó osztálybelinek visszafojtott ellenszenvé volt, amely kitört —

falán a hatalmasokkal szemben táplált harag, amelynek mélyebben rejlő okai lehetnek.

Pzsijemszki ott ült a körisfa széken, fejét kissé lehajította s lelógó kezében a kalapját tartotta. Jól formált, előkelő alakja, melyen fekete kabát feszült, kidudorodó szemöldökü, keskeny ajkú profilja, selymes szőke bajusza csodálatos módon elütött a zöld kemencés kék szobácska háttérétől.

„Engedje meg, hogy kicsit védelmembe vegyem a herceget... — mondta halkán, le-sütött tekintettel — csak úgy félig-meddig, mert ő maga is azok közé tartozik, akik a legkevésbé hisznek az ember fökéletességében... bármilyen rendű és rangú is legyen az ember. Csak azt akarom mondani, hogy a herceg sem kivétel. Ha fogyatkozásai vannak, ha nem tesz eleget bizonyos kötelezettségeknek, ne feledje kérem, hogy ő is csak... ember. Minden ember fökéletlen lény és állhatatlan abban az értelemben, hogy akár a lepke egyik virágról a másikra, úgy röpköd a rossz különféle változatai között.“

Vigrics nyugtalanul feszengett a fakanapén.

„Megkövetem uram, nem mindegyik! — tört ki végre. Nem mindegyik! Vannak becsületes emberek a világon, akik nem szállnak lepke-módra bűnről-bűnre. Köszönöm szépen az ilyen lepkéket! Ők az okai, hogy ez a világ olyan gonosz! Akinek sok jutott, attól sokat is kívánnak! A herceg sokat kapott Istentől, ennél fogva kell, hogy sokat kívánjon tőle Isten és ember egyaránt... Megkövetem uram, hogy gazdájáról és barátjáról beszélek így... De a magamfajtajú ember, aki főbnyire hallgat, nem bírja magába fojtani, ami felgyülemlett benne, ha egyszer megszólal. Nem akarom megsérteni a herceget... lehet, hogy a legjobb ember a világon, de kérdem, uram, mit csinál a herceg ezen a világon?“

Szétterjesztette csontos, az izgalomtól kissé reszkető kezét s a szeme ugyancsak fénylett, amint folytatta:

„Mit csinál a herceg vagyonával, eszével, nagy hatalmával? Mit csinál, mit tesz, mit mivel?“

És kérdően, várakozóan nézett Pzsijemszkire.

Emez pedig föltekintett és halkán mondta:

„Semmit.“

Ez a beismerés kissé lehütötte Vigricset.

„Lássa uram... — mondotta, föltartva hosszú, sárga ujját. És mégis, a herceg keresztény, másodsor itt született és itt vannak a jószágai...“

E pillanatban Klára, aki az ablaknál ült s az egész beszélgetés alatt valami fehér főkötőt díszített csipkével, bátortalanul atyja szavába vágott:

„Édes apa, nekem úgy tetszik, hogy még sem való oly szigorúan elítélni embereket, akik annyira mások, egészen mások, mint mink...“

„Hogy-hogy mások? Miféle mások? Miért mások? Elment az eszed? Egy Isten teremtett mindnyájunkat, egy föld hátán élünk valamennyien... mindenki változik, mindenki szenved, mindenkinek meg kell halni, ez pedig nagy egyenlőség, óriási egyenlőség...“

„Igaza van, uram. — erősítette Pzsijemszki, — nagy igazságot mondott... Hibázni, szenvedni, meghalni valamennyiünknek kell és ez nagy egyenlőség... Hanem igen hálás volnék a kisasszonynak, ha folytatná barátom védelmezését...“

„Nekem úgy tetszik, hogy az olyan gazdag és olyan előkelő emberek, mint a herceg, akik egészen más életet folytatnak, mint mi, egészen más szemmel nézik a világot, más fogalmakat alkotnak maguknak mindenről, más szükségleteik, más szokásaik vannak s ennek az a következménye, hogy amit mi jól tudunk, előttük ismeretlen, amit mi kötelességnek tekintünk, ők fölöslegesnek vagy túlságosan fáradságosnak tartják. Lehet, hogy a herceg igen jó ember, csak nem bír úgy élni, ahogy mi képzeljük, hogy élnie kellene... Talán elkedvetlenítették az emberek, avagy megrontották hizelgéssel, haszonlesésből eredő fetteféssel...“

Pzsijemszki arcán mind nagyobb elragadtatás tükröződött. Gyönyörködve nézte a beszélő lányt. Vigrics ellenben fanynarul és türelmetlenkedve hallgatta. S amint elvégezte mondókáját, legyintett a kezével.

„Hosszú haj, rövid ész! — mondta kicsinylően. Az asszony népség mindenre talál magyarázatot: ez ez, amaz meg amaz, ez így van, az meg amúgy! Megszokták, hogy a konyhában apróra szétszedjenek, megforgassanak, összekeverjenek mindent és megteszik ezt akkor is, ha kívül vannak a konyhán. Nálam

egy a törvény és egy az ítélet: vagy-vagy. Vagy az isteni törvény szerint él az ember, szolgálja felebarátait és minden jó ügyet, vagy nem. Az egyik talán bűnös ember egyébként, de mindig fog érni valamit; a másik nem ér egy hajtófát sem — ennyi az egész.”

„Az ítélete szigorú és figyelmen kívül hagyja az enyhítő körülményeket, — felelte Pzsi-jemzski — de Klára kisasszony a megértés angyalaként állt közibénk...”

És mielőtt még bárki is felelhetett volna, Vigricshez fordult:

„És mindig mostani állását töltötte be, vagy pedig — amint látszik — más foglalkozása volt azelőtt?”

Vigrics félrehúzta a száját.

„Mindig uram, mindig. Tizennyolc éves korom óta dolgozom a hivatalban. Ide való vagyok, apám iparos volt és saját házikójában lakott. Engem iskoláztatott, öt gimnáziumot végeztem, aztán beálltam a hivatalba. De miért kérdi ezt, uram?”

Pzsi-jemzski pillanatig gondolkozott.

„Őszintén bevallom, — felelte könnyed meghajlással, — hogy gondolkozása és beszéde... magasabb műveltségre vall...”

„Mint ahogy képzelte! — vágott szavába Vigrics és ironikusan nevetett. Látni való, hogy uraságod gazdája és barátja házában élve, nem sokat érintkezett szegény emberekkel. A szegénység, uram, nem okveteflenül azonos jelentőségű az idiotizmussal... Hehehe!...”

Élesen nevetett, de meglátszott rajta, hogy a vendég megjegyzése jól esett neki.

„Bizonyos kedvező körülmények játszottak közre életemben — folytatta. Képzett nő vettem feleségül, aki e mellett a legjobb feleség volt a világon. Tanítónő volt, megszerettük egymást és össze házasodtunk, ámbár jobb partit is csinálhatott volna, ami az anyagiakat illeti. De nem bánta meg soha. Boldogok voltunk egymás oldalán. Ami a műveltséget illeti, alatta álltam, de voltam annyira értelmes, hogy ezt beláttam s hasznomra fordítottam. A hivataloskodás mellett mindig akad néhány szabad óra, s ezekben a szabad órákban együtt olvastunk, vagy pedig ő zongorázott nekem esténként, mert szépen zongorázott... Ej, tisztelt úram, jó emlékeim maradtak elmúlt

1313

életemből, szent emlékeim. És megvan a magam szentje a másvilágon is, a kivel mentül hamarabb szeretnék egyesülni, ha nem maradtak volna itt a gyerekek. De ő rám hagyta őket, s ők fűznek ismét ehhez a világhoz. Sokat, nagyon sokat köszönhetek ennek a nőnek, úram, a kivel huszonhárom évet töltöttem, mely úgy rohant el, mintha huszonhárom nap lett volna... És ő, a halálos ágyán, de teljes eszméletnél, hálálkodott nekem... Egyetértésben, szeretettel váltunk meg egymástól, s ugyanígy fogunk találkozni egykoron Isten színe előtt.”

Csontos úja hegyével megtörülte nedves pilláját, és elhallgatott.

Pzsi-jemzski kissé lehajtotta a fejét, és szintén hallgatott egy ideig. Aztán elgondolkodva mondta:

„Tehát vannak a földön csakugyan ilyen poétikus kötelékek, ilyen poétikus emlékek...”

Vigrics ironikusan félrehúzta a száját.

„Ha úraságod előtt az ilyen kötelékek, az ilyen emlékek ismeretlenek, akkor... bocsánat a nyíltságomért... akkor ön, tisztelt úram, igen szegény...”

Pzsi-jemzski hirtelenül felkapta fejét és csudálkozva nézett az írrokra. Hanem a csudálkozó kifejezés azon nyomban el is tűnt arcáról.

„Igen” mondotta, „a szegénységnek és a gazdaságnak a jelentőségei ugyancsak különfélék... ugyancsak különfélék...”

És Klarához fordult, aki a térdén tornyosuló műszelin fölé hajolt.

„A kölcsönvett könyvet még nem adom vissza, sőt mi több, kérek még egy ilyenfélé, ha van.”

„Költeményeket óhajt?” kérdezte a leány föltekintve.

„Igen, költeményeket, lehetőleg olyanokat, miket nagyjából, felületesen, ismerek...”

Vigrics közbeszólt:

„Feleségem kicsi könyvtárt hagyott lányaimra, közte költeményeket.”

És előzékenyen hozzátette:

„Klára, mutasd meg a könyveket vendégünknek, talán akad köztük megfelelő;

Klára felállt.

„A szobámban vannak.”

(Folytatás következik.)

1314